

"Nasıl ki mahlukattaki faaliyet bir iştiha, bir iştiyak, bir lezzetten geliyor. Ve hatta her bir faaliyette katiyen lezzet vardır. Belki her bir faaliyet bir nevi lezzettir." Ruh sahibi olmayan gezegen ve yıldızlar ile insanın bu emre uyması nasıl olur?

"İkinci sebep ve hikmet: Nasıl ki mahlûkattaki faaliyet bir iştiha, bir iştiyak, bir lezzetten geliyor. Ve hattâ her bir faaliyette kat'iyen lezzet vardır. Belki her bir faaliyet bir nevi lezzettir."

"Öyle de Vâcibü'l-Vücuda layık bir tarzda ve istiğna-yı zatisine ve gına-yı mutlakına muvafık bir surette ve kemal-i mutlakına münasip bir şekilde, hadsiz bir şefkat-i mukaddese ve hadsiz bir muhabbet-i mukaddese var."(1)

"Her bir faaliyette bir lezzet nevi vardır." hakikatinden hareket ederek, kâinata nazar ettiğimizde, Cenâb-ı Hakk'ın her bir fiilini icra etmekte, her bir ismini tecelli ettirmekte bir lezzet-i mukaddesesi olduğu aklımıza görünür. Bu lezzetin keyfiyetini ise akıl idrak edemez. Zira, akıl ancak mahlûkat sahasında düşünebilir. Yani faaliyetin asıl müsebbibi İlâhi bir şuurat olan lezzet-i mukaddestir.

Üstadımız bu meseleye özel bir sual ve cevapla şöyle güzel izah ve deliller getirmiştir:

"Vazifede lezzet bulunduğu en zâhir bir delil: Sen kendi âzâ ve duygularının hizmetlerine bak. Herbiri, bekâ-i şahsî ve bekâ-i nev'î için ettikleri hizmetlerinde ayrı ayrı lezzetleri var. Nefs-i hizmet, onlara bir telezzüz hükmüne geçiyor. Hatta hizmeti terk etmek, o uzvun bir nevi azabıdır."

"Hem en zahir bir delil dahi, horoz ve yavrulu tavuk gibi hayvanatın vazifelerinde gösterdikleri fedakârane ve merdane vaziyetleridir ki, horoz aç olduğu halde tavukları nefsine tercih edip, bulduğu rızka onları çağırır; yemez, onlara yedirir. Ve bir şevk ve iftihar ve telezzüzle o vazifeyi gördüğü görünür. Demek o hizmette, yemekten fazla bir lezzet alır."

"Hem küçük yavrularına çobanlık eden tavuk dahi, yavrularının

hatırı için ruhunu feda eder, ite atılır. Kendini aç bırakıp onları doyurur. Demek o hizmette öyle bir lezzet alır ki, açlık acısına ve ölmek elemine tereccuh eder, ziyade gelir..."(2)

Şu kâinat sarayında hizmet eden dört nevi vardır. Bunlardan **birincisi melekler ve ruhanilerdir. İkincisi bitkiler ve cansız varlıklardır** ki, bunlar hizmetinin karşılığında bir ücret bir lezzet almadan, sırf Allah'ın isim ve sıfatlarının hizmetkârlarıdır. **Üçüncü** kısım ise **hayvanlardır** ki, bunların ücreti cüz'îdir ve bulunduğu andır, ama hizmetleri küllidir. **Dördüncü** nevi eşref-i mahlukat olan insandır...

Kâinattaki her şey kendine mahsus dilleriyle Allah'a hamd edip onu tesbih ediyorlar. İrade ve şuur sahipleri bilerek ve irade ederek tesbih ve ibadette bulunuyorlar.

İrade ve şuur sahibi olmayan diğer mahlukat ise, vazife ve fitrat itibarı ile tesbih ve ibadet yapıyorlar. İradesiz ve şuursuz olan bu mahlukat, lisan-ı halleriyle fitrî vazifelerini yapıp, tesbih ve ibadette bulunuyorlar. Onlar hâl ve vazife noktasından ne yaptıklarını bilmeseler de Allah'ın bilmesi kâfidir. Aynı şekilde cansız varlıklar da mahiyetini bilemediğimiz bir şekilde şevk ve lezzet alıyor olabilirler.

Nitekim Kur'an'ın çok ayetlerinde, şuurun alametleri hükmünde olan tesbih ve zikir, cansız varlıklara izafe edilmiştir. Bu ayetlerden bazıları şunlardır:

"Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih etmiştir. O, Aziz'dir, Hakîm'dir."(Hadîd, 57/1)

"Yedi gök, arz ve bunların içinde bulunanlar, onu tesbih ederler. Onu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, ama siz onların tesbihlerini anlamazsınız. O, Halîm'dir, çok bağışlayandır." (İsrâ, 17/44)

Dipnotlar:

- 1) bk. [Mektubat, On Sekizinci Mektup.](#)
- 2) bk. [Lem'alar, On Yedinci Lem'a.](#)